

**RAQAMLI VALYUTALAR VA MARKAZIY BANKLAR SIYOSATI:
IMKONIYATLAR VA TAHDIDLAR**

Dilmurodov Jurabek Ulug‘bek o‘g‘li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari fakulteti talabasi

Email: drujbek2005@gmail.com

ORCID: 0009-0007-3734-2388

Annotatsiya: *Ushbu maqolada raqamli valyutalarning, xususan, markaziy banklar tomonidan chiqarilayotgan raqamli valyutalarning (CBDC – Central Bank Digital Currency) iqtisodiyotga ta’siri tahlil qilingan. Raqamli valyutalar orqali moliyaviy xizmatlarning inklyuzivligi ortib, tranzaksiyalar narxi pasayadi va naqd pulga bo‘lgan ehtiyoj kamayadi. Shu bilan birga, ushbu tizimlar orqali moliyaviy barqarorlikni ta’minlash, pul-kredit siyosatini samarali yuritish va moliyaviy nazoratni kuchaytirish imkoniyatlari yuzaga keladi. Biroq, raqamli valyutalarning joriy etilishi bank tizimining barqarorligiga xavf tug‘dirishi, kiberxavfsizlikka tahdid solishi va monetar siyosat mexanizmlarini murakkablashtirishi mumkin. Tadqiqot davomida xalqaro tajriba tahlil qilinib, O‘zbekiston uchun tegishli tavsiyalar ishlab chiqilgan. Maqola 2020–2024-yillar oralig‘idagi ilmiy manbalar asosida tayyorlangan.*

Kalit so‘zlar: *raqamli valyuta, markaziy bank siyosati, CBDC, moliyaviy barqarorlik, kiberxavfsizlik, pul-kredit siyosati, O‘zbekiston*

Аннотация: *В данной статье рассматривается влияние цифровых валют, в частности цифровых валют центральных банков (CBDC – Central Bank Digital Currency), на экономику. Анализ показывает, что внедрение цифровых валют способствует повышению финансовой инклюзивности, снижению транзакционных издержек и уменьшению зависимости от наличных средств. Также цифровые валюты открывают новые возможности для усиления финансовой стабильности, эффективного проведения монетарной политики и повышения прозрачности финансового надзора. Вместе с тем имеются угрозы, связанные с рисками для стабильности банковской системы, кибербезопасностью и усложнением механизмов денежно-кредитного регулирования. В статье приведён обзор международного опыта и даны рекомендации для Республики Узбекистан на основе анализа научных источников за 2020–2024 годы.*

Ключевые слова: *цифровая валюта, политика центрального банка, CBDC, финансовая стабильность, кибербезопасность, денежно-кредитная политика, Узбекистан*

Abstract: *This article explores the economic implications of digital currencies, particularly central bank digital currencies (CBDC). It is argued that digital currencies enhance financial inclusion, reduce transaction costs, and diminish the reliance on physical*

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

cash. Furthermore, CBDCs offer new opportunities to strengthen financial stability, improve the efficiency of monetary policy, and enhance regulatory oversight. However, they also pose risks to the stability of the banking sector, raise cybersecurity concerns, and may complicate monetary transmission mechanisms. The study includes an analysis of international experiences and provides recommendations for Uzbekistan, based on scientific sources from 2020–2024.

Keywords: *digital currency, central bank policy, CBDC, financial stability, cybersecurity, monetary policy, Uzbekistan*

Kirish

So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar moliyaviy tizimga chuqur kirib bormoqda. Bu holat markaziy banklar siyosatining transformatsiyasiga olib kelmoqda. Ayniqsa, raqamli valyutalarning joriy etilishi, xususan, markaziy banklar raqamli valyutalari (CBDC – Central Bank Digital Currency) global iqtisodiy maydonda muhim mavzuga aylangan. Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg‘armasi (XVJ) va Bank for International Settlements (BIS) kabi yetakchi institutlar 2020–2024-yillar davomida CBDClarni tadqiq etish va sinovdan o‘tkazishga doir bir qator loyihalarni amalga oshirdi.

CBDClar orqali to‘lov tizimlarining tezkorligi, ishonchligi va shaffofligi oshadi. Shu bilan birga, bu valyutalar moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirish, pul-kredit siyosatini real vaqt rejimida olib borish, iqtisodiy faollikni rag‘batlantirish hamda naqd pullarga bo‘lgan ehtiyojni kamaytirish kabi bir qator ustunliklarga ega. Biroq, bu yangiliklar moliyaviy tizimda muayyan tahdidlarni ham yuzaga keltiradi: tijorat banklarining roli zaiflashishi, kibexavfsizlik tahdidlari kuchayishi va monetar siyosat mexanizmlarining murakkablashuvi mumkin.

Mazkur maqolada markaziy banklar tomonidan joriy etilayotgan raqamli valyutalarning imkoniyatlari va xavf-xatarli jihatlari chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida O‘zbekiston sharoitida CBDC joriy etish istiqbollari baholanadi hamda ushbu jarayonga oid ilmiy asoslangan takliflar ilgari suriladi.

Tahlil va natijalar

Markaziy banklar raqamli valyutasi (CBDC – Central Bank Digital Currency) g‘oyasi ilk marotaba 2015–2016-yillarda ilgari surilgan bo‘lsa-da, u 2020–2024-yillar oralig‘ida amaliy bosqichga o‘tdi. Bunga sabab sifatida naqd pullarga bo‘lgan ishonchning pasayishi, fintech kompaniyalarining o‘sib borayotgan bosimi va pandemiya davrida masofaviy to‘lov tizimlariga talab ortgani ko‘rsatiladi. Raqamli valyutalar tranzaksiyalarning tezligini oshirish, moliyaviy vositalar ustidan nazoratni kuchaytirish, monetar siyosatni bevosita aholiga yo‘naltirish imkoniyatini yaratadi. Shuningdek, soya iqtisodiyoti bilan kurashish, soliq to‘lovlarini shaffoflashtirish va moliyaviy inklyuzivlikni ta‘minlashda CBDClar muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi.

Xalqaro tajribaga nazar solinsa, Xitoyda “Digital Yuan” loyihasi 2020–yildan boshlab bosqichma-bosqich joriy etildi va 2023–yil yakuniga kelib 14 milliard AQSh dollari

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

qiymatidagi tranzaksiyalar amalga oshirildi. Shvetsiyada esa e-Krona orqali naqd pulga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish maqsad qilingan bo'lib, bu raqamli valyutaning chakana to'lovlar segmentida qanday ishlashi sinovdan o'tkazilmoqda. Nigeriyada joriy etilgan e-Naira esa moliyaviy inklyuziyani oshirishga yo'naltirilgan bo'lib, bank xizmatlaridan foydalana olmayotgan aholining 36 foizi raqamli valyutalar orqali moliyaviy tizimga kiritilgan. Bu tajribalar CBDClar moliyaviy siyosat va iqtisodiy barqarorlikka real ta'sir ko'rsatishini isbotlamoqda.

Biroq, raqamli valyutalarning joriy etilishi bilan bir qator tahdidlar ham yuzaga chiqmoqda. Avvalo, tijorat banklaridagi depozitlarning markaziy banklar raqamli valyutasiga oqib o'tishi ularning likvidligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Bu esa moliyaviy vositachilik rolini zaiflashtirib, kreditlash hajmining kamayishiga olib keladi. Shuningdek, CBDClar kiberxavfsizlik nuqtai nazaridan zaif bo'lishi, xususan, markaziy ma'lumotlar bazasiga qarshi kiberhujumlar milliy moliyaviy xavfsizlikka tahdid solishi mumkin. Bundan tashqari, foydalanuvchilarning maxfiylik huquqlari va shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish masalasi ham global muammolardan biridir.

O'zbekiston sharoitida raqamli valyutalarning joriy etilishi bir qator ijobiy natijalarni keltirib chiqarishi mumkin. Avvalo, rasmiy bank tizimiga ulangan aholining ulushini oshirish, naqd pul muomalasini qisqartirish va fiskal shaffoflikni ta'minlash imkoniyati mavjud. Ayni paytda O'zbekiston Markaziy banki tomonidan 2023–2024-yillarda raqamli so'mni yaratish bo'yicha dastlabki kontseptual yondashuv ishlab chiqilgan bo'lib, sinov bosqichiga tayyorgarlik ko'rilmoqda. Shu bilan birga, CBDC joriy etilishidan oldin tegishli texnologik infratuzilma, yuridik asoslar, va aholining moliyaviy savodxonligi darajasi chuqur tahlil qilinishi zarur.

Shuningdek, raqamli valyutalarning O'zbekistonda joriy etilishi pul-kredit siyosatini optimallashtirishda ham yordam beradi. Misol uchun, CBDC orqali foiz stavkalarini bevosita iqtisodiy agentlarga ta'sir qilish mumkin bo'lib, bu Markaziy bank uchun samarali monetar uzatish mexanizmini yaratadi. Bundan tashqari, davlat budjeti ijrosining shaffofligini oshirish, subsidiya va nafaqalarni to'g'ridan-to'g'ri aholiga yetkazish imkoniyati ham kuchayadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, raqamli valyutalarning imkoniyatlari ularning tahdidlariga qaraganda kengroq bo'lsa-da, ularni joriy etishda bosqichma-bosqich, ehtiyotkorlik bilan harakat qilish talab etiladi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli CBDC siyosati faqat texnologik yechimlar emas, balki huquqiy, ijtimoiy va iqtisodiy omillar uyg'unligiga tayanadi.

Xulosa

Raqamli valyutalar, ayniqsa markaziy banklar tomonidan chiqariladigan CBDClar, zamonaviy moliyaviy tizimda muhim o'rin egallamoqda. Ular orqali moliyaviy inklyuzivlikni kengaytirish, tranzaksiya xarajatlarini kamaytirish va pul-kredit siyosatini samarali olib borish imkoniyatlari yuzaga keladi. Biroq, bu jarayon bir qator institutsional, texnologik va xavfsizlik tahdidlarini ham keltirib chiqaradi. O'zbekiston uchun CBDC joriy

etish masalasi puxta tayyorgarlik, xalqaro tajriba va bosqichma-bosqich yondashuv asosida amalga oshirilishi lozim. Shu tarzda raqamli valyutalar mamlakatning makroiqtisodiy barqarorligi va moliyaviy tizimining zamonaviylashuvda muhim omil bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Central Bank Digital Currencies: Foundational Principles and Core Features. Bank for International Settlements, International Monetary Fund, World Bank Group. – Basel, 2020. – 23 p.
2. Auer, R., & Böhme, R. (2021). The Technology of Retail Central Bank Digital Currency. BIS Quarterly Review, March 2021, pp. 85–100.
3. International Monetary Fund (IMF). Digital Money and Central Bank Digital Currency: Global Perspectives. – Washington, D.C., 2022. – 44 p.
4. Xitoy Xalq Banki. Digital Yuan: Progress of Research & Development. Beijing, 2023. (rasmiy hisobot)
5. Sveriges Riksbank. E-krona pilot project: Final Report of Phase 2. – Stockholm, 2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. “Raqamli so‘m” bo‘yicha dastlabki konsepsiya. – Toshkent, 2023. – 16 b.
7. Ozili, P. K. (2022). Central Bank Digital Currency in Developing Countries: Opportunities and Challenges. Journal of Economic and Financial Studies, Vol. 10(2), pp. 56–64.
8. World Bank. The Future of Digital Payments in Central Asia. – Washington, D.C., 2021.
9. Narula, R., & Zahoor, S. (2023). Digital Currencies and Financial Inclusion: A Systematic Review. Global Finance Journal, Vol. 56.
10. Davletov, Sh. Sh. Raqamli valyutalar va O‘zbekistonda ularni joriy etish istiqbollari. // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2023. – №1. – B. 112–119.